

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของแผนการวิจัยที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพชุมชนในพื้นที่โดยรอบแนวแกนอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย-สุโขทัย-กำแพงเพชรให้ตอบสนองต่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ บนพื้นฐานแนวความคิดที่จะสร้างความเชื่อมโยงกันของชุมชนทั้งเนื้อหาทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมซึ่งหมายรวมถึงสิ่งที่เป็นผลผลิตของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม (Tangible and Intangible Cultural Heritage) บนความมุ่งหวังที่จะสร้างโอกาสในการท่องเที่ยวระดับชุมชนที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกันกับเมืองมรดกโลกสุโขทัยและเมืองบริวาร โดยได้ทำการศึกษา ลงสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลในพื้นที่ตลอดเส้นทางแนวแกนเมืองมรดกโลกทั้งสาม เพื่อทำความเข้าใจลักษณะทางกายภาพ วัฒนธรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนที่สัมพันธ์กับสังคมเกษตรกรรม และความเชื่อทางพุทธศาสนามาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และเป็นพื้นฐานของการก่อร่างชุมชนขยายตัวสู่การพัฒนาเป็นเมืองที่เป็นแหล่งอารยธรรมสำคัญยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติ

ผลของการศึกษา สำรวจพื้นที่มีเป้าหมายที่จะรวบรวมเพื่อจัดทำฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อที่จะนำมาใช้ในการประเมินศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งพบว่าชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งในด้านศักยภาพทางกายภาพ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม แต่มีข้อจำกัดในเรื่องการจัดการในด้านการท่องเที่ยวที่มีการดำเนินการอย่างชัดเจนเพียงบางชุมชน จึงยังมีข้อจำกัดในการรวมกลุ่มการจัดการด้านการท่องเที่ยว ในระยะเริ่มต้นจึงให้ความสำคัญกับการสร้างความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน เพื่อให้ชุมชนสามารถสร้างสรรค์เนื้อหาของตนเองที่เชื่อมโยงกับแนวแกนทางวัฒนธรรมหลักและขยายตัวเพื่อสร้างความหลากหลายสู่โครงข่ายพื้นที่ชุมชนของตนเองได้มากขึ้นในอนาคต

ในการจัดทำแผนพัฒนาศักยภาพชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวจากผลการประเมินศักยภาพโดยสรุปเนื้อหาทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ใช้เป็นแนวความคิดเชื่อมโยงเข้าหากันประกอบด้วยเนื้อหา 1. นิเวศวัฒนธรรม 2. ศิลปะหัตถกรรม และ 3. ศิลปะสถาปัตยกรรม เพื่อใช้ในการทำความเข้าใจครอบคลุมทั้งวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม โดยสร้างแนวแกนของการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับเส้นทางวัฒนธรรมพระร่วงกับเส้นทางสัญจรทางถนน เพื่อแสดงลักษณะเฉพาะของแต่ละพื้นที่ให้สามารถใช้ในการพัฒนาความเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างกันของชุมชน โดยจัดทำเป็นผลสรุปการศึกษาได้คือ

ศักยภาพชุมชนพื้นที่โดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยอยู่บนพื้นที่ด้านเหนือสุดของแนวแกนมีลักษณะทางภูมิศาสตร์โดยรวมเป็นพื้นที่ราบขนาดเล็ก มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่ผสมผสานทั้งกับ วัฒนธรรมล้านนา และวัฒนธรรมล้านช้าง ที่แสดงความเคลื่อนไหวกันระหว่างวัฒนธรรมทั้งจากประวัติศาสตร์ในอดีต ด้านศิลปะหัตถกรรมเป็นผลผลิตจากธรรมชาติที่ถูกประยุกต์ใช้เพื่อเป็นวัตถุทางวัฒนธรรม ที่สามารถพัฒนาต่อยอดเพื่อให้เกิดเป็นจุดเด่น หรือ เชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรมอดีตกับปัจจุบันได้ดี ด้านศิลปะสถาปัตยกรรมเกี่ยวข้อง

กับการแสดงออกถึงพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่สืบต่อกันมา ไม่ว่าจะเป็นการก่อรูปชุมชนที่พัฒนาจากพื้นที่ริมแม่น้ำสู่เส้นทางสัญจรทางถนนที่ส่งผลให้เกิดเรือนแถวไม้ที่ปรับวิถีชีวิตสู่การค้าขายสินค้า

ศักยภาพชุมชนพื้นที่โดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เป็นพื้นที่และลักษณะทางวัฒนธรรม ศูนย์กลางของพื้นที่นับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน มีระบบสาธารณูปโภคครบถ้วน ลักษณะกายภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ภูเขาสูง และพื้นที่ราบเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดกรอบทางความคิด ความเชื่อในเรื่องธรรมชาติโดยเฉพาะ “เขาหลวง” ที่เป็นสัญลักษณ์หลักทั้งความเชื่อดั้งเดิม และสิ่งที่เอื้อต่อทรัพยากรต่างๆ ในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมของมนุษย์ ด้านศิลปะวัฒนธรรมมีความเป็นแบบแผน ซึ่งส่งผลให้เกิดการเชื่อมโยงที่ชัดเจนระหว่างลักษณะทางกายภาพของสภาพแวดล้อมในการตั้งถิ่นฐานและก่อรูปทางวัฒนธรรม ผ่านหลักความเชื่อทางศาสนาที่สามารถถ่ายทอดลักษณะเฉพาะที่เด่นชัด ด้านศิลปะสถาปัตยกรรมมีความเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบทางนิเวศวัฒนธรรมสุโขทัยในอดีตควบคู่ไปกับการขยายตัวของชุมชนที่มีงานสถาปัตยกรรมแสดงพัฒนาการของช่วงยุคเวลาที่แตกต่างกันของพื้นที่

ศักยภาพชุมชนพื้นที่โดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ลักษณะเด่นเป็นพื้นที่บริเวณพื้นราบริมสองฝั่งแม่น้ำทั้งเมืองโบราณและเมืองในปัจจุบัน ส่งผลให้มีการเปลี่ยนรูปแบบทางกายภาพของพื้นที่ชุมชนกับการพัฒนาเมืองที่ทับซ้อนกัน การดำรงรักษาคุณลักษณะทางนิเวศน์ต้องวางแผนและจัดการโดยชุมชนและภาครัฐในการให้ความสำคัญกับการเปิดพื้นที่เข้าสู่การรับรู้วิถีวัฒนธรรมริมน้ำให้มากขึ้น ด้านศิลปะหัตถกรรมแสดงความเชื่อมโยงที่หลากหลายกับสังคมร่วมสมัย ครอบคลุมทั้งวัฒนธรรมเกี่ยวกับอาหาร เครื่องใช้ และประเพณีทางศาสนา ด้านศิลปะสถาปัตยกรรมมีลักษณะที่หลากหลายแสดงพัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน แต่มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ตอนบนน้อย เนื่องจากเป็นการก่อรูปชุมชนบนวัฒนธรรมการค้าขายทางน้ำผสมผสานทางวัฒนธรรมไทย จีน และกลุ่มชนอื่น ผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรมที่คลี่คลายออกไป

โดยแผนพัฒนาในระยะกลางและระยะยาวในพื้นที่เป็นการมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม และผู้สื่อสารความหมายในพื้นที่ให้ตอบสนองนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งมีความสำคัญในฐานะผู้สร้างความเชื่อมต่อระหว่างวัฒนธรรมทั้งนามธรรมและรูปธรรมที่สืบเนื่องมาในอดีตสู่ปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีความสำคัญที่มองเห็นคุณค่าและอัตลักษณ์ที่เชื่อมโยงสู่เนื้อหาทางนิเวศวัฒนธรรม ศิลปะหัตถกรรม และศิลปะสถาปัตยกรรมที่สามารถส่งต่อข้อมูลให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อความยั่งยืนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ได้ในอนาคต

คำสำคัญ: การจัดการท่องเที่ยว, มรดกทางวัฒนธรรม, ประวัติศาสตร์ชุมชน, ตำนานท้องถิ่น

Abstract

This research is one of a series of studies of the research set that aims to develop tourism potential for communities around world heritage corridor area Kamphaengphet - Sukhothai- Si Satchanalai. The concept is to link those communities together in terms of their historical and cultural content, both tangible and intangible cultural, in hope of bringing wider range of tourism opportunities on a level involving community to them. The study includes the collecting of data along the main routes in the area of the core of the three historical parks to understanding its topography and the culture in the area in terms of people ways of living, and their beliefs from the past to the present. It also shows how important of the area as the source of evidence of the nation's early-perioded civilization.

The research output is the database of historical and cultural of communities which is used to evaluate their potential for tourism. The results show that their strengths are the potential of topography, history and culture. However, they have limitation on tourism administration since only a few communities manage to have it. As a result, the early stage of the development plan is proposed as having the cultural linkage that encourage knowledge sharing among communities. This should provide them a form of community collaboration to create the tourism content which can also link to the major content and be able to expand its networks in the future.

The proposed development plan is based upon the tourism potential data from the output database. The linkage between communities are considered as a framework comprises of 3 main content area: Cultural Ecology; Art and Craft; Art and Architecture. They also include tangible and intangible cultural heritage. The three perspectives should enable the framework to include both cultural route of Pra Rong (Sukhothai culture) and the existing road in the present. The framework is applied to the 3 main areas involving the 3 historical parks of the corridor.

a. The area of communities around Si Satchanalai historical park has a geographical characteristic as a small plane with its northern part surrounded by mountains. The culture of the area is blended with culture of Lanna and culture of Lan Chang. This area demonstrates that there is a flow of culture. On one hand a handicraft is a natural product that is transformed

into a cultural product. With some encouragement it can become the uniqueness. In the perspective of art and architecture in this area, there is content and product of the cultural evolution. The example includes an establishment of riverside communities to a settlement along land roads, hence shophouses buildings.

b. The communities around Sukhothai historical park represent as the center of the area since the old times and full of accommodation. Physical of this area has its relationship between highland especially the Kao Luang and a plane area has influenced people's beliefs and has been a resource for cultural inventions. From the perspective of art and culture, the area has developed to the point of having its own tradition hence the linkage between a settlement which based on physical environment and a culture formation which reflects religious beliefs. The outstanding characters can demonstrate an evolution from the past

c. The area around Kamphaengphet historical park is being a cultural area located on a plane along a river. As a result, there is a conflict between physical pattern alteration of community and the city development. In order to sustain ecological attributes, the communities and the government should focus on cultural ecology along a river. In the perspective of art and craft, there are connections with contemporary society including culture of food, handicraft, religious tradition. In the perspective of art and architecture, there is variation of styles from the past to the present. However, the cultural data in this area isolates itself from other upper two areas because of its riverside trading, culture of Thai and Chinese and other tribe, which result in greater transformation.

The proposed intermediate and the long-term plan of these areas is to develop cultural product and the public spokespeople for community tourism. This spokesperson in community tourism is the one who serves either Thai or non-Thai tourists, who able to create a link between cultures and both the past and the present. It is significant to realize the value and able to recognize the cultural identities which associate them with the content of the three perspectives: Cultural ecology; Art and Crafts; and Art and Architecture and an efficiently transfer the contents and ensure a sustainability of the culture.

Keywords: Tourism Management, Cultural Heritage, Historical Community, Folklore